

Галина Козлакова,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АМСКП «Полісся», м. Київ
ORCID ID 0000 0002 9393 8638
galina_158@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ МОБІЛЬНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

У статті проаналізовано передумови щодо визначення і реалізації одного з принципів Болонського процесу – принципу мобільності учасників освітнього процесу. Автором представлено заходи, що здійснювалися університетами прикордонних міст у країнах Європи (Чехословаччина, Німеччина, Нідерланди тощо) у 80–90-х рр. минулого століття. Наведено приклади організації мобільних груп студентів під керівництвом викладачів на умовах «безвалютного обміну» у 80-х роках. Описано участь автора у 2010-х роках у мобільних конференціях студентів і викладачів, що були організовані університетами і проходили у прикордонних містах України, Словаччини, Угорщини. Зазначено, що під час такої активності студенти набувають не лише професійних компетентностей за фахом, але також іншомовних компетентностей і навичок культурного спілкування між представниками різних країн.

Обговорюється перспективність і можливість забезпечення мобільності студентів і викладачів університетів у сучасних умовах після усунення карантинних обмежень. Запропоновано тематику майбутніх наукових досліджень для спільних міжнародних проєктів. Фактично описано соціальні і комунікаційні втрати, яких зазнали системи освіти європейських країн під час тотальних обмежень внаслідок пандемії.

Ключові слова: міжнародна співпраця, мобільність студентів, мобільність викладачів, прикордонне співробітництво, спільні навчальні програми.

Галина Козлакова. Организация мобильных конференций студентов и преподавателей в европейских университетах

В предлагаемой статье представлены некоторые предпосылки возникновения и реализации одного из принципов Болонского процесса – принципа мобильности. Автором проанализированы мероприятия, которые выполнялись в странах Европы (Чехословакия, Германия, Нидерланды) в 80–90-х годах прошлого столетия. Приведены примеры организации поездок мобильных групп студентов под руководством преподавателей на условиях «безвалютного обмена» в 80-х годах. Описано участие автора в 2010-х годах в мобильных конференциях студентов и преподавателей, которые проходили в приграничных городах Украины, Словакии, Венгрии.

Выявлено, что во время такой активности студенты приобретают не только профессиональные компетентности по специальности, но также компетентности в области иностранных языков и навыки культурного общения между представителями разных стран. Обсуждаются перспективность и условия обеспечения мобильности студентов и преподавателей в современных условиях после ликвидации карантинных ограничений. Предложена тематика возможных научных исследований для совместных международных проєктов. Фактически описаны социальные и коммуникационные потери, с которыми встре-

тились системи освіти європейських країн в час пандемії.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, мобільність студентів, мобільність викладачів, прикордонне співробітництво, спільні навчальні програми.

Halyna Kozlakova. The Organization Mobility Conferences of Students and Professors in European Universities

Some preconditions of actualisation and realization of one of the Bologna process principles – principal of mobility are represented in this article. An author analyses several actions that had being in European countries (Checkoslovakia, Germany, Netherlands) in 80–90th years of last century. It was described a participation of Author in mobile science conferences of students and faculty in 2010-th years that were organized by universities of near board towns of Ukraine, Slovakia and Hungary. During these conferences participants had real possibility to visit Technical University in Koshice, Mishkoltsc Technical University, Preshov Pedagogical University, Higher Building School in Plzen so on. To the next years of life all Students and Faculty had got a lot of friends contacts in Europe.

It was shown that during such activity students occupy not only professional competences by their specialties but also foreign language competence and skills of culture communication between representatives of different countries. There are discussed perspectives and possibilities of students and professors mobility in modern conditions of total quarantines. There are formulated some science themes for future science researches in common international projects. In fact the lost of decisions in social and communication problems that connected with European systems of education in conditions of virus Pandemic it was described there too.

Key words: international cooperation, mobility of students, mobility of professors, cooperation in near board region, common educational programs.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Міжнародні освітні контакти уможливають включення всіх учасників навчального процесу (учнів, студентів, викладачів) до діалогу культур з метою формування у них системи духовних, соціальних, інтелектуальних цінностей як усвідомлених орієнтирів майбутнього життя у суспільстві. Залучення молодих людей до традицій і досягнень іншої культури через реалізацію міжнародних освітніх проєктів і програм сприяє усвідомленню ними себе як особистостей, приналежності до конкретного мовного і культурного співтовариства, формує повагу і терпимість до іншого способу життя, культурних досягнень і суспільних здобутків інших народів.

Дослідження процесів інтеграції і впливу міжнародної співпраці на розвиток освітнього середовища педагогічного або технічного університету потрібні як основа наукового обґрунтування і створення на цій основі рекомендацій щодо формування освітнього середовища, адекватного до нових завдань міжнародної діяльності у сфері середньої, вищої професійної, післядипломної і додаткової освіти, а також поширення науково-педагогічних зв'язків у Європі і світі.

За рахунок використання міжнародної освітньої програми для студентів і викладачів відкриваються безліч можливостей на основі використання мережі Інтернет, зокрема це: обмін локальними рішеннями загальної проблеми (наприклад, екологічної); проведення спільних спостережень (наприклад, географічного або біологічного характеру); вивчення загального та особливого (наприклад, збір та систематизація даних); підготовка спільних публікацій; створення навчально-методичних проєктів; створення суспільно-орієнтованих проєктів; позаурочні ігрові проєкти навчального характеру; змагання, вікторини з будь-якої навчальної дисципліни тощо.

Проте певні заходи щодо обміну групами студентів, запрошення професорів із сусідніх країн до читання лекцій в університетах, створення у прикордонних регіонах спільних університетських навчальних програм – все це стало передумовою ствердження принципу мобільності учасників навчально-виховного процесу в європейських вищих школах.

1. Досвід 80-х років. Чехія, Словаччина.

У вісімдесятих роках минулого століття Київський політехнічний інститут (далі – КПІ) мав стабільні партнерські стосунки з декількома вищими школами на той час ще спільної держави Чехословаччини (далі – ЧССР). Відповідно до укладених угод щорічно відбувався так званий «безвалютний обмін» студентськими групами кафедри технічної кібернетики факультету інформатики та обчислювальної техніки КПІ і кафедри технічної кібернетики Вищої будівельної школи (Вища школа струйна, ВШС, міста Пльзень, ЧССР).

У підготовці студентської групи до такої поїздки та керівництві виконанням програми виробничої практики у ЧССР у червні 1987 р. безпосередню участь брала автор статті. Значну роботу у вирішенні організаційних питань виконували представники відділу міжнародних зв'язків КПІ (одержання закордонних паспортів, виз, замовлення проїзних документів і готелів тощо). Усі фінансові витрати брали на себе батьки або інші родичі студентів. Для викладачів, які керували групою, оформлювалися відрядження за рахунок інституту. Зустрічну студентську групу з міста Пльзень (ЧССР) за програмою виробничої практики на тих самих умовах ми приймали у липні 1987 р. у Києві.

Необхідно зазначити, що і відбір студентів, і підготовка їх до поїздки здійснювалися керівниками заздалегідь упродовж весняного семестру (лекції, семінари, реферати про політичний устрій і систему вищої освіти ЧССР) з подальшим складанням заліку з країнознавства.

Істотно, що відвідання спорідненої кафедри у ВШС, знайомство з науковими лабораторіями і підприємствами ЧССР, безпосередні контакти студентів обох країн були корисними і стали основою для подальших дружніх стосунків. У вихідні дні програмою поїздки для студентів передбачалися екскурсії музеями, замками і місцями бойової слави.

Отже, певною мірою у межах короткочасної літньої практики забезпечувалась мобільність студентів з орієнтацією на ознайомлення з особливостями виробничих підприємств ЧССР та наукових лабораторій ВШС, підготовкою студентами звітів про практику і складанням відповідного заліку. Істотно, що на той час такі заходи були певним цивілізованим «проривом» у забезпеченні студентам можливості відвідати європейську країну, ознайомитись із особливостями культури і побуту, відчувати себе представниками України за кордоном.

2. Принцип мобільності та його значення в оновленні системи вищої освіти XXI століття.

Мобільність учасників навчального процесу стала важливим принципом забезпечення відкритості освіти і доступу до якісної освіти усіх бажаючих. Проте для багатьох і студентів, і викладачів мобільність означає нову якість навчальної і педагогічної діяльності, що пов'язана зі зміною університетського оточення, контингенту студентів, колективу викладачів, соціально-побутових умов перебування в містах за межами України тощо.

Для студентів участь у мобільних програмах ускладнюється додатковими витратами на переїзд і перебування в університеті за кордоном, складністю оформлення візових документів, необхідністю знання іноземної мови для успішного виконання обраної навчальної програми.

Для викладачів аналогічні складнощі доповнюються відповідальністю за групу студентів, з якими необхідно працювати, дотримуватися вимог до організації навчального про-

цесу і оцінювання знань студентів в закордонному університеті, сприяти одержанню студентами сертифіката про навчання або диплома, який буде визнаний в Україні.

Мобільними також можуть бути і навчальні програми та методичний супровід до них із певних дисциплін, що їх розроблено у провідних університетах України і до яких проявляють інтерес фахівці з європейських університетів. Такі програми і навчальні посібники також мають бути затвердженими в Міністерстві освіти і науки України та відповідних міністерствах інших країн. Тобто проведення апробації таких програм стає досить складним і трудомістким процесом, який передує реальним подіям щодо трансферу знань.

Очевидно, що у зв'язку із цим нові завдання і функціональні обов'язки покладаються на працівників міжнародних департаментів університетів і академічних інститутів, що планують підготовку або стажування аспірантів і докторантів у закордонних університетах.

3. Поліс прикордонних держав: ініціатива європейських університетів у 90-х роках ХХ століття.

Зазначимо, що робота [1] стала однією із сучасних важливих праць з проблеми інтернаціоналізації вищої освіти, що, чергу своєю чергою, сприяло розвитку регіональної співпраці серед європейських ВНЗ. У 90-ті роки минулого століття у так званому «Полісі прикордонних держав» Фландрії, Нідерландів і Німеччини (три землі Північний Рейн – Вестфалія, Бремен і Нижня Саксонія) започатковано співпрацю з метою встановлення спільного «Відкритого простору вищої освіти».

У межах структури цього Полісу було започатковано багато ініціатив щодо підтримки співробітництва ВНЗ названих країн. Серед інших заходів було здійснено дослідження щодо вивчення спільного та різного у навчальних програмах, що пропонують ВНЗ прикордонних країн.

Крім того, міністерства освіти країн-учасниць розпочали виділення коштів установам, які сприйняли ініціативу співробітництва, що співпадає із політикою зацікавлених країн.

Однією з головних тем модернізації вищої освіти сьогодні стала інтернаціоналізація як тенденція, що виникла ще у середні віки. У ті далекі часи інтернаціоналізація була просто результатом миттєвої мобільності штатних співробітників і студентів. Але починаючи з 1970-х рр. інтернаціоналізація стає предметом зацікавленості національних і транснаціональних концернів. Певною мірою структурні ініціативи були спрямовані на рекламу спільних програм навчання і досліджень серед ВНЗ у декількох сусідніх державах.

У 1980-х рр. опрацювання ідей інтернаціоналізації вищої освіти було майже синонімом до реклами студентської мобільності і обмінів навіть при тому, що політика країн відверто була різноплановою.

У 1990-х Конвенція щодо Європейського Союзу (Маастрихт, 1992) мала значний вплив на розвиток транснаціональної участі у проблемах вищої освіти. Явною метою була інтеграція «Європейських стандартів» у системи вищої освіти країн Європейського Союзу, стимулювання співпраці між університетами і промисловістю та акцентування на неперервному навчанні упродовж життя.

Важливою тенденцією в інтернаціоналізації вищої освіти стала також орієнтація на конкретні області, а не на Європу у цілому, хоча результати вже було окреслено у спільних зусиллях скандинавських країн (Гельсінська угода, 1991) та у програмі Норд-плюс (Ніборг, 1996).

Мета Полісу прикордонних країн полягала у тому, щоб реалізувати «Відкритий простір вищої освіти», відсутність тобто усунути перешкоди у мобільності студентів, викладачів і дослідників у регіоні. Такий відкритий простір уможлилював для студентів свободу

вибору навчальних програм, що сприяло би зростанню адміністративної співпраці для ВНЗ і покращенню узгодженості політичних рішень щодо вищої освіти країн регіону.

Починаючи з 1995 р. було опрацьовано багато заходів у межах прикордонних країн. По-перше, для більшого розуміння стану справ у п'яти задіяних системах вищої освіти було сформовано декілька робочих груп із дослідників і управлінців (міністерських працівників).

Ці робочі групи вивчали чотири теми: (а) фінансування вищої освіти, (б) забезпечення якості освіти, (в) зв'язок між середньою і вищою освітою і (г) структуру вищої освіти. Остання тема особливо актуальна у зв'язку із метою опрацювати ефективну організацію ініціативної співпраці, що охоплює установи вищої освіти та забезпечує гнучкий розвиток студентських потоків по країнах.

По-друге, Поліс прикордонних держав викликав багато двосторонніх угод на фінансовій основі для студентів, зареєстрованих у курсових програмах сусідніх зацікавлених держав.

Нарешті, по-третє. Фонди стали більше стимулювати міжінститутське співробітництво, тому що інститути представили багато прикладних програм для започаткування проектів співробітництва з установами з іншого боку кордону (відносно себе). Багато цих пропозицій були прийняті і, як наслідок, фінанси розподілялися так, щоб здійснити обрані проекти.

Отже, представлений у роботі [1] досвід європейських дослідників може бути прикладом для використання у таких напрямках:

визначення прикордонних ВНЗ-партнерів з метою встановлення регіональних пільгових умов пересування, навчання студентів і праці викладачів,

використання кластерної методики для виявлення спільного і різного у навчальних програмах прикордонних ВНЗ,

фінансове стимулювання співпраці прикордонних ВНЗ і підприємств з метою розв'язання проблем працевлаштування випускників і підготовки висококваліфікованих професійних кадрів.

4. Досвід 2000-х років: Україна, Словаччина, Угорщина.

Дійсно сучасною і мобільною стала організована керівництвом Закарпатського державного університету за підтримкою НАН України та МОН України Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти», що проходила у містах Ужгород, Кошице (Словаччина), Мішкольц (Угорщина) упродовж одного тижня – 29 листопада – 2 грудня 2011 р.

Конференція відбулася за підтримки ректоратів Закарпатського державного університету, Мішкольського технічного університету (Угорщина), Академічного товариства імені Михала Балудянського (Словаччина), Київського університету права НАН України.

У роботі конференції взяли участь понад 100 учасників, серед яких 8 ректорів, 12 проректорів і 13 деканів, а також студенти з різних університетів трьох країн-сусідів. Крім того, серед учасників конференції були викладачі університетів Російської Федерації, Румунії, Болгарії, інших європейських країн. Під час роботи конференції відбулися два пленарні засідання, семінарські засідання для студентів, виставка наукових досягнень за тематикою конференції, яку представили організатори конференції. У програмі конференції представлено доповідь автора «Міжнародні освітні проекти: досвід участі і пропозиції українських університетів» [9, с. 37–68].

У роботі конференції брали участь викладачі українських університетів з міст Дніпропетровськ, Одеса, Харків, Київ, Кривий Ріг тощо. За матеріалами проголошених доповідей видано міжнародний збірник наукових праць. Учасники конференції одержали два томи наукових праць, виданих за матеріалами попередніх конференцій.

Учасники конференції мали можливість ознайомитися з науковими бібліотеками і навчальною базою університетів прикордонних міст Ужгорода, Мішкольца і Кошице.

На наш погляд, організація і проведення таких конференцій є важливим заходом щодо розповсюдження ідей і впровадження принципів євро інтеграції, ознайомлення з кращими зразками запровадження вищої освіти європейського зразка, встановлення наукових контактів учених, викладачів і студентів різних країн.

Організація згаданої конференції проводилась кожні півроку до 2014 р.

У травні 2018 р. мобільна конференція-стажування педагогів українських ВНЗ відбулась у Словаччині на базі Технічного університету міста Кошице та Педагогічного університету міста Прешов. Конференцію організовано під керівництвом президента АМСКП «Полісся», почесного академіка НАПН України доктора педагогічних наук, професора О. А. Дубасенюк та президента Академічного товариства імені Михала Балудянського (АС-МІБА) професора Михала Вархоли. За матеріалами конференції видано збірник наукових праць [10]. Участь у конференції взяли педагоги Києва, Житомира, Вінниці. На жаль, наступні заплановані конференції поки що не відбулися через поширення пандемії COVID-19.

5. Варіанти прикордонної співпраці: Польща, Білорусь, Україна.

Різноманітність форм міжнародної співпраці викладачів українських університетів і учених НАПН України спонукає до роздумів про те, а що саме можуть запропонувати вони для створення позитивного іміджу власного університету, міста і країни у цілому? Отже, актуалізується питання про створення типових міжнародних освітніх проєктів і програм.

Чому лише до нас приходять із пропозиціями взяти участь у конкурсах на виконання проєктів, одержання стипендій на навчання тощо? На наш погляд, прийшов час і для зворотного руху, тобто опрацювання проєктів міжнародних освітніх програм, які були би цікавими для європейської молоді, створили можливість для завершення навчання на магістерських та інших програмах у провідних українських університетах.

Для розв'язання такого складного завдання необхідно визначитись не лише із теоретичними і методичними проблемами забезпечення навчання, а також із правовими питаннями визнання здобутої в Україні вищої освіти. Мова йде про визнання дипломів українських університетів у Європі та можливість подальшого працевлаштування випускників на міжнародному ринку праці. Виявлення можливих спонсорів запровадження такого навчання також буде проблемою, тому що виникне питання пільгового оподаткування такої діяльності в Україні та повернення іноземними студентами одержаних кредитів на навчання. Проте можна залишити правові і фінансові проблеми на більш докладний розгляд фахівців.

У теоретичному плані виникає необхідність обґрунтування інноваційних підходів до професійної підготовки майбутнього фахівця (вчителя, інженера, економіста тощо) в нових соціальних умовах інтеграції ринків освітніх послуг і ринків праці. Міжнародні освітні проєкти і програми окреслюють лише частково таку інтеграцію, проте саме вони складають інформаційне поле подальшої професійної діяльності випускників університетів. Більше того, вони висувають особливі вимоги до професійної підготовки керівників і учасників програм, що стають предметом наукових досліджень педагогів, психологів, менеджерів промислових фірм тощо.

Визначення таких вимог до науково-педагогічних та інженерно-технічних кадрів може стати основою для проектування короткотермінових і довгострокових навчальних програм із урахуванням майбутньої міжнародної співпраці університетів і працедавців. Для кожної освітньої програми мають бути чітко визначені призначення, структура, базовий університет, очікувані результати, форми звітності, вимоги до випускників.

Очевидно, що за тридцять років незалежності ми зовсім не втратили інтересу до розвитку вищої освіти у сусідніх з Україною державах – Польщі, Словаччині, Білорусі. Поліс прикордонних держав на зразок вищезгаданого можна було б запровадити із Заходу, наприклад, на базі університетів Ковеля, Жешува, Барановичів. Єдине, що для цього потрібно – добра воля керівників університетів та ентузіастів-професорів, які могли б відродити співпрацю на новому рівні. Навіть мовне питання не буде пересторогою до того часу, поки не стане зовсім забутою російська мова.

Змістове наповнення програми залежатиме від конкретних можливостей базового університету та його кадрового складу, зокрема можливостей проектування програм, орієнтованих на залучення іноземних студентів до вивчення слов'янських мов, наукових здобутків, політичних, історичних і культурних зв'язків українського суспільства.

Наприклад, програми щодо вивчення розвитку української педагогічної думки в історичному аспекті можуть запропонувати провідні педагогічні університети. Програми спеціалізації у питаннях гірничої справи та металургії знайдуть попит у технічних університетах. Програми вдосконалення мовної та економічної підготовки можуть запропонувати відповідно лінгвістичні та економічні університети.

Очікуваними результатами від виконання таких програм можуть бути збільшення обсягів позабюджетного фінансування діяльності університетів і наукових установ, підвищення рейтингу українських університетів у Європі і світі. Координацію окремих програм можуть взяти на себе наукові відділення АМСКП, що запропонували тематику спільних досліджень з модернізації гуманітарної, історичної, філософської, економічної, природничої та інженерної освіти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі.

1. Отже, досвід наших європейських колег значною мірою впливає на формування наукових поглядів щодо перебігу інтеграційних процесів у вищих школах європейських країн. У свою чергу, поширення вітчизняного досвіду, публікації в іноземних виданнях сприяють процесам взаєморозуміння і вироблення спільних перспективних стратегій щодо модернізації системи вищої освіти в Україні.

2. У зв'язку із поширенням мобільності студентів і викладачів університетів, зокрема на теренах європейських держав, виникають нові аспекти успішної реалізації цього напрямку міжнародного співробітництва:

наявність спільних або аналогічних частин у змісті навчальних програм з конкретних спеціальностей в університетах-партнерах,

попередня країнознавча підготовка студентів-учасників проєкту,

наявність певного рівня іншомовної підготовки (англійської) для забезпечення ділового і побутового спілкування учасників,

самостійне вирішення учасниками питань фінансового забезпечення поїздки,

організаційні і психологічні тренінги щодо перебування студентів у тимчасовому колективі та за межами своєї країни,

достатній стан здоров'я студентів, що уможливило переїзди і виконання мобільної програми навчання.

3. З метою започаткування спільних наукових досліджень можна запропонувати такі перспективні теми для наукового керівництва і виконання в умовах міжнародної співпраці з університетами Європи і Світу:

– Теоретичні і методичні основи вдосконалення магістерської підготовки з педагогічних спеціальностей в Канаді і Україні (партнер – Університет Торонто, Канада);

– Університетські рейтинги як інструмент оцінювання якості освіти та наукових досліджень у сучасних умовах (партнер – Університет Uppsala, Швеція);

– Теоретико-методологічні засади іншомовної підготовки магістрантів машинобудівних спеціальностей в Україні та Словаччині (партнер – Технічний університет міста Кошице).

Вищенаведене уможливило узагальнення щодо перспектив мобільності учасників освітнього процесу та наукової співпраці в галузі педагогічної науки і освіти:

зміцнення соціального і педагогічного значення спільних наукових контактів, поширення відомостей про діяльність, тематику наукових досліджень і публікації учених АМСКП та інших громадських установ України в країнах Європи і далекого зарубіжжя,

обов'язкове оприлюднення результатів наукових досягнень українських педагогічних шкіл у наукових виданнях університетів європейських країн та інших держав світу,

необхідність подальших досліджень щодо можливостей ефективної реалізації інших важливих принципів Болонського процесу, а саме – автономності університетів, безперервності навчання, забезпечення відкритого доступу до освітніх ресурсів тощо.

4. Запропоновано тематику майбутніх наукових досліджень для спільних міжнародних проєктів. Зазначено, що під час такої активності студенти набувають не лише професійних компетентностей за фахом, але також іншомовних компетентностей і навичок культурного спілкування з представниками різних країн.

У переліку використаних джерел [2, 4–7] пропонуються публікації праць представників наукової школи автора, що їх присвячено дослідженню і формуванню зазначених компетентностей студентів та які рекомендуються до використання в освітньому процесі.

Наукові відділення АМСКП «Полісся» щорічно переглядають тематику науково-педагогічних досліджень з урахуванням сучасних тенденцій, цікавих пропозицій та можливостей укладання спільних контрактів із колегами з європейських та інших університетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусман Дж., Шраер Э., Воссенштейн Г. Освоение свежего грунта: региональное сотрудничество в высшем образовании. Высшее образование в России. 1998. № 2. С. 253–261.

2. Бенькович Є. Р. Математична підготовка студентів економічних ВНЗ: стан і перспективи розвитку / Г.О. Козлакова, Є.Р. Бенькович / *Educacia w gospodarce opartej na wiendzy* / за ред. Марії Фіц. Зелена Гура, 2008. С. 213 – 217.

3. Козлакова Г. О. Технічний університет у Кошице: напрями співпраці для українських партнерів. *Вісник Національного авіаційного університету*. Київ: Вид-во НАУ, 2018. № 1(12). С. 60–65.

4. Козлакова Г.О., Копил Г. О. Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах / Вища освіта України. Київ: Педагогічна преса, 2004. Вип. 2. С. 83–87.

5. Пеньковець О. В. Огляд можливостей впровадження програми Intel@Навчання для майбутнього / Козлакова Г.О., Пеньковець О.В. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. Київ, Рівне, 2007. № 2, додаток 1, Том 1. С. 172–174.

6. Самойленко Н. Б. Міжнародна співпраця з підготовки вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Вища освіта України*. 2007. № 2. С. 36–41.

7. Ставицька І. В. Професійно-орієнтовані іншомовні спецкурси у магістерських програмах студентів машинобудівних спеціальностей. *Вища освіта України*. 2013. № 2. Додаток 1. С. 312–318. (Тематичний випуск «Наука і вища освіта»).

8. Kozlakova G. O. Modern Information Technologies in using for Pedagogical Department's: Science and Teaching Activity at Technical University. Праці Міжнародного семінару «Проблеми комплексного розвитку науки, освіти і творчого мислення». Брно, Чехія, Університет Оборони, 18 травня 2006 р. (0,7 д.а., видано на компакт-диску).

9. International Scientific Herald. Edition 4(23). Part 1. Uzhgorod, Koshice, Mishkolc, 29 November – 2 December 2012 / Ed. board: F. Vaschuk, H. Oleksik, I. Artiimov so on. Uzhgorod: ZakDU, 2012. 400 p.

10. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludanssky. Koshitce, 2018. Vol. 6. № 3. 170 p.

REFERENCES

1. Gusman D., Shraier E., Vossenshtein G. Using of fresh fundament: the regional cooperation in higher education / Higher Education in Russia. 1998. № 2. P. 253–261 [In Russian].

2. Benkovich E. Mathematical training of students at economical higher educational institutions: situation and perspectives of development / Educacia w gospodarce opartei na wiendzy. By edit. of Maria Fits. Zelena Gura, 2008. P. 213–217 [In Ukrainian].

3. Kozlakova G. Technical University of Koshitce: Trends for Cooperation with Ukrainian Partners. Visnyk of National Aviation University. Kyiv : NAU, 2018. № 1 (12). P. 60–65 [In Ukrainian].

4. Kopyl G. O. Modern aspects of European politics of foreign language study at universities. Higher Education in Ukraine. Kyiv: Pedagogical Press, 2004. № 2. P. 83–87 [In Ukrainian].

5. Penkovets O. V. Review of possibilities of implementation of program Intel@Study for future / Higher Education of Ukraine. Theme Issue «Pedagogic of Higher Education: methodology, theory, technologies». Kyiv, Rivne, 2007. № 2, addition 1, volume 1. P. 172–174 [In Ukrainian].

6. Samoilenko N. B. International cooperation in training of teachers for usage of information and communication technologies / Higher Education of Ukraine. 2007. № 2. P. 36–41 [In Ukrainian].

7. Stavitska I. V. Professional-oriented foreign language special courses in master's programs of students of machinery specialties / Higher Education of Ukraine. Kyiv, 2013. № 2, addition 1. P. 312–318. (Theme Issue «Science and higher education») [In Ukrainian].

8. Kozlakova G. O. Modern Information Technologies in using for Pedagogical Department's: Science and Teaching Activity at Technical University / Праці Міжнародного семінару «Проблеми комплексного розвитку науки, освіти і творчого мислення». Брно, Університет Оборони, 18 травня 2006 р. (0,7 д.а., видано на компакт-диску) [in English].

9. International Scientific Herald. Edition 4(23). Part 1. Uzhgorod, Koshice, Mishkolc, 29 November – 2 December 2012 / Ed. board: F. Vaschuk, H. Oleksik, I. Artiimov so on / Uzhgorod: ZakDU, 2012. 400 p. [in English].

10. Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludanssky / Koshitce, 2018. Vol. 6. № 3. 170 p. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 16.09.2021 р.